תזריע

א. ס׳איז אַ מנהג ישראל, אַז ביים אַריינבאַרענגען אַ קינד לבריתו של אאע״ה זיינען זיך משתתף אַ זוג „קוואַטערס״ (איש ואשתו וכו׳). די „קוואַטערין״ ברענגט דעם קינד צום טיר פון ביהכנ״ס (אַדער חדר) וואו מ׳איז מל דעם קינד, און דער „קוואַטער״ נעמט פון איר דעם קינד און ברענגט אים צום „כסא של אליהו״[1].

„מנהג ישראל תורה היא״[2] — איז מובן, אַז אויך אַט דער מנהג ביי אידן איז „תורה היא״[3].

ויש לומר, אַז אויף דעם ענין — דאָס וואָס אַן אשה (חאָטש אויף איר איז ניטאָ די מצוה למול וכו׳ — כדלקמן) איז איינגעפירט בדוקא[4] אַז זי זאָל מסייע זיין צו מצות מילה[5], איז דאָ אַ כעין סמך ורמז[6] בפרשתנו:

---

1) ראה מג״א סי׳ תקנא סק״ג. פמ״ג שם. שערי תשובה שם. ובערוך השלחן יו״ד סרס״ה סל״ה, ושם: ואשה מחזקת התנוק בכר או בכסת ובעלה לוקח מידה או בחור ובתולה והוא מוליכו למקום הכסא של אליהו. ובשו״ת לבושי מכלול (להר״י הובנער) סי׳ חי אות מם (הובאו דבריו בספר ברית אבות (מונקאטש תרנ״ח) על הלכות מילה ס״ה אות כח בסופו): עכשיו חולקין כבוד יותר להקוואטער וגם לפעמים לובש בגדי שבת ושמעתי דנקרא כן מלשון כבוד טיער דכבודו אצל הפתח כו׳ — משום דמפזר ממון על הברי״מ יותר מכל הכיבודין ע״כ חולקים לו כבוד (בעלי לתורה) ומנהג ישראל תורה הוא. וראה לקמן הערה 3.

2) ראה תוד״ה נפסל (מנחות כ, ב). ושם: מנהג אבותינו תורה היא. ועד״ז במהרי״ל הובא ברמ״א שו״ע יו״ד סשע״ו ס״ד. ובמנהגים ישנים מדורא ע׳ 153 „והמנהג תורה היא״. וראה ירושלמי פסחים פ״ד ה״א.

3) ע״ד מקור מנהג זה — ראה רמ״א יו״ד סרס״ה סי״א (ממהרי״ל): ואין לאשה להיות סנדק לתינוק במקום שאפשר . . ומ״מ היא עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד בית הכנסת ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק. ובמהרי״ל הלכות מילה קרוב לסופו: האשה שהיא בעלת ברית ליטול הילד מהיולדת להוליכו לבית הכנסת להמוהל תוליכנו עד פתח בית הכנסת ולא תכנס אל תוכו להיות ג״כ סנדיק לשם להמוהל הילד על ברכי׳ כו׳ ואמר דיש אנשים כשנעשו סנדיקין ואין נשותיהן עמהם הולכים בעצמם כו׳ (הובא גם במטה משה ח״ז ענייני מילה פ״ד אות ה. ושם גם מתשב״ץ (קטן) סשצ״ז. וראה מטה משה שם סדר המילה וברכותי׳ בתחלתן). ועד״ז בכללי המילה לר׳ יעקב הגוזר (ע׳ 64 בהוצאת ברלין תרנ״ב. ירושלים תשל״א) ונושא אותו אשת בעל ברית בהדר לביהכ״נ.

ומשמע דעצם המנהג מקורו מהשתתפות האשה בסנדקאות כאשת בעל הברית — סנדק (וראה גם מהרי״ל שם. כללי המילה שם ע׳ 66. מטה משה שם (אות ג) הרא״י שמביאין ממדרש תהלים (באבער) מזמור לה (ובילי״ש שם) „בברכיי אני נעשה סינדיקנוס לילדים״, ועד״ז באור זרוע הל׳ מילה סס״ז. רוקח סק״ח. ועוד). וכן משמע בלקט יושר (לתלמיד בעל תרומת הדשן) יו״ד ע׳ נב (ברלין תרס״ג), ושם נזכר מפורש „קבאטר״ (אלא שהכוונה שם לסנדק).

וראה גם שו״ת יוסף אומץ (להחיד״א) ספ״ה. כתר שם טוב גאגין ח״ב סתרל״ט, תרסא־ב (ושם גם בשורש ובפירוש המלה „סנדקות״. וראה גם הערות באבער למדרש תהלים שם).

4) להעיר מהשקו״ט באיגוד לולב וטוית ציצית והטלתן ע״י נשים (טושו״ע (ודאדה״ז) או״ח ר״ס יד (ס״ב) ובנ״כ שם. וש״נ. מג״א סתרמ״ט סק״ח, ובפרמ״ג ומחצית השקל שם. וש״נ).

5) ראה מג״א שבהערה 1: הנשים רגילות ג״כ ללבוש בגדי שבת היינו לפי שזה הוא עיקר מצותם. וראה מחצית השקל ושערי תשובה שם. וראה שו״ת חת״ס יו״ד סי׳ קסב. ובמהרי״ל שם: שהוא ואשתו תוך ל׳ לובשים בגדי שבת כשהן בעלי ברית. וראה בשאר ספרים שנסמנו בהערה 3 ולקמן הערה 17.

6) להעיר משו״ת הרשב״א (ח״א ס״ט) — הובא לקמן בפנים — בכל דבר שיש קבלה ביד הזקנים והזקנות כו׳ רק שקבלו אותה דור אחר דור עד משה רבינו ע״ה או עד הנביאים ופעמים יהי׳ הענין ההוא נרמז בכתוב.

דער פסוק „וביום השמיני ימול בשר ערלתו"[7] — מצות מילה[8] — שטייט אין דער פרשה פון „אשה כי תזריע[9] (ויל־דה זכר)", וועלכע רעדט וועגן „תורת היולדת גו'"[10] און בהמשך צו דעם פסוק אשה גו' עצמו גלייך נאך עם,

הגם אז די מצוה פון „וביום השמיני ימול" איז דער חיוב וואס ליגט על האב[11] (למול את בנו), משא"כ אן אשה איז אין דעם ניט מחוייב, ווי די גמרא לערנט אפ[12] (ביז אז ס'איז דא א שקו"ט און מחלוקת צי אן אשה איז כשרה למול[13]) — אעפ"כ שטייט די מצוה אין דער פרשה וועגן א יולדת[14], און וואו דער איש (בעל) ווערט גאר ניט דער־מאנט (און אויך אין דעם פסוק גופא „וביום השמיני ימול בשר ערלתו" שטייט ניט (בפירוש) אז דאס דארף טאן דער אב[15]).

וואס דאס איז, כנ"ל, (עכ"פ) א רמז אז אן אשה[16] האט א שייכות צו מצות מילה, וואס דריקט זיך אויס אין דעם וואס זי איז א קוואטערין ביי א ברית.

ב. בכמה מקומות איז ביי אידן דער מנהג[17] ניט צו נעמען אן אשה מעוברת אלס „קוואטערין" (ברענגען דעם קינד לביהכנ"ס). און ווי‌באלד אז אזוי איז דער מנהג ישראל (בכו"כ מקומות[18]), איז מובן, אז אויך דאס האט אן ארט און „תורה היא" (וכתשובת הרשב"א הידו־עה"[18], אז אפילו א מנהג, קבלה ביד זקנים וזקנות כו' קען מען עס ניט דוחה זיין מיט קושיות וכו'[19]).

אויף דעם מנהג (אז א מעוברת זאל ניט זיין קיין קוואטערין) ווערן גע־בראכט כמה טעמים[20] — צוליב סכנה, מחמת חשש עין הרע ועוד — אבער ע"פ הידוע אינעם גודל הדיוק במנהגי

---

7) יב, ג.

8) ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ז) ילפינן מכאן המצוה למול את בנו. וכ"ה במנין המצות שבריש ספר היד (ראה כס"מ ריש הל' מילה). שאילתות אחרי סי' צג. חרדים (מ"ע מה"ת התלויות בראש הגוי') פ"ז. סמ"ג מ"ע כח. ועוד. וגם להבבלי (קידושין כט, א) שילפינן זה מהכתוב „(ויירא כא, ד) „וימל אברהם את יצחק בנו" [וברמב"ם בסהמ"צ מ"ע רטו יליף מהכתוב בלך (יז, יד) הנאמר באברהם. ובחינוך (מצוה ב) למד מהכתוב בלך שם (זאת בריתי גו') וממשיך: ונכפלה בסדר אשה כי תזריע דכתיב וביום השמיני גו'] — הרי כמה עיקרי דינים במילה ילפינן מהכתוב בפרשתנו (ראה שבת קל, א־ב. קלה, סע"א. ועוד).

וראה לקו"ש ח"ל ע' 53 ואילך.

9) להעיר שבכמה ספרים נקראת כן כל הסדרה („אשה כי תזריע") ברמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב. סדר תפלות שלו. חינוך שם, ובהכותרת למצוה קסו. ובסי' הרס"ג קריאת התורה נק' „אשה".

10) לשון הכתוב פרשתנו יב, ז.

11) כ"ה בירושלמי שם. סמ"ג שם. חרדים שם. ועוד. וכן משמע בשאלתות שם. וברמב"ם במנין המצות שם הלשון „למול את הבן". וראה לשונו בריש הל' מילה שם, סהמ"צ שם, ובשאר מקומות שבהערה 8. ואכ"מ.

12) קידושין שם.

13) ראה ע"ז כז, א. תוס' שם. טושו"ע יו"ד ר"ס רסד ובנ"כ שם.

14) ראה הנסמן לקמן הערה 16. ולהעיר מתיב"ע עה"פ: וביומא תמינאי תשתרי וברא יתגזר בשר ערלתי'. וראה לקמן בסוף השיחה. וש"נ.

15) ראה ראב"ע עה"פ. וראה מראה הפנים לירושלמי שם. תו"ת כאן אות כה. לקו"ש חי"א שם (בהערה 26).

16) להעיר משו"ת יוסף אומץ שם בנוגע אשה יולדת סנדק.

17) כ"ה בספר ברית אבות על הל' מילה ס"ה אות כו („מרגלא בפומי דנשי"), ושם הביא גם מלקוטי ספר. זוכר הברית (אונגוואר תרצ"א) סי"ט אות יג. ובמכתב עוז בתחלת הספר (מבעמחה"ס מנחת אלעזר).

18) צריך בירור א"כ הוא בכל מקום.

•18) נסמן לעיל הערה 6.

19) ראה לשונו שם לפנ"ז: שאין משגיחין בחקירה כנגד הקבלה.

20) בספרים הנ"ל (הערה 17).

•) ראה לקו"ש חי"א ע' 44 ואילך הערה 19, 26.

ישראל, איז מסתבר צו זאגן, אז דער מנהג איז ניט פאַרבונדן מיט אַ זיי־ טיקער סיבה אַדער חשש (מצד סכנה להעובר וכיו"ב) נאָר ער האָט אַ שייכות און איז נוגע צום עצם ענין ומנהג פון קוואַטער.

וי"ל — בנוגע צו טעמי המנהגים בכלל: פי' ודיוק הלשון „מנהג (ישראל) תורה היא"[21]: א) דאָס איז אַ זאַך וואָס האָט אַ תוקף פון תורה ואין לשנות (ע"ד „מנהג אבותינו בידינו", „אל תשנו מנהג אבותיכם"[22]), ב) דער מנהג איז אויך אַ הוראה (תורה היא) אויפ'ן תוכן הענין המיוחד[23] (המצוה) אין וועלכן ער איז.

ג. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדם: עד"ז (ווי ס'איז דער מנהג הנ"ל פון „קוואַטער" באַ אַ ברית) געפינט מען אויך באַ נשואי חתן וכלה (וואָס תכליתם איז דער ענין פון פרו ורבו[24], הולדת בנים ובנות) — אַז אַ זוג שושבינים[25] (אונטערפירער) פירן די חתן[26] וכלה צו דער חופה[27].

און אויך באַ דעם איז מנהג ישראל אַז אַן אשה מעוברת זאָל ניט זיין די אונטערפירערין[28].

שטייט אין ספרים[28], אַז די ביידע מנהגים בשייכות צו אַן אשה מעוברת — אַז זי זאָל ניט זיין אַ „קוואַטערין" (ביי אַ ברית מילה) און ניט קיין „שושבינה" (באַ אַ חופה) — „חד מנהגא הוא". עפ"ז איז פאַרשטאַנדיק, אַז דער טעם פון די ביידע מנהגים איז אויך חד הוא.

ד. ויש לומר דער ביאור בפשטות[29]:

---

21) ראה לעיל הערה 2.

22) ראה ירושלמי פסחים שם.

23) להעיר עד"ז מההסברה במצות הוכיח תוכיח, דאי"ז ענין ומצוה בפ"ע, כ"א פרט בכל מצוה והמצוה שעלי' מוכיח. ועד"ז י"ל בהמצות שמצד חינוך.

ולהעיר גם מהשקו"ט — באיסורי דרבנן (שישנם באיסורי תורה) אם הוי עליהם שם האיסור דאורייתא או איסור דרבנן בפ"ע השווה בכולם. ועד"ז בחצי שיעור אם הוה לכל אחד שם בפני עצמו או הוא דין אחד בכל האיסורים (ראה בכל הנ"ל צפע"נ הל' איסורי ביאה פ"א ה"ח. וראה שם הל' שבת פ"א ה"ד. ועו"ד). ועד"ז באיסור לפני עיוור (ראה שו"ת צפע"נ (ירושלים תשכ"ה) סי' ה, ושי"נ). ראה בכהנ"ל לקוטי ביאורים (להר"י שי' קארף) ח"ב ע' פב ואילך. ושי"נ. ואכ"מ.

24) עד שלדעת כמה הטעם שאין מברכין שהחיינו בנישואין מפני שתכליתם פו"ר (ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' ברכת הזמן ע' תמג, ושי"נ). וראה לקו"ש ח"י ע' 174-5 ובהנסמן שם.

25) להעיר ממדרש חזית הובא במהרי"ל הל' מילה שם (רוקח שם. ספר כללי המילה שם ע' 66) הקב"ה נעשה שושבין (לאברהם אבינו ותפס לו כבעל ברית כו') שנאמר (נחמי' ט, יח) וכרת עמו הברית. וראה מדרש הגדול ס"פ לך: תלתא שושבינין הוי' לאברהם ענר כו'. ולהעיר ממטה משה שם אות ד: מצאתי כתיב מעשה שבקשו לחסיד להיות בעל ברית ולהיות שושבין לחתן אמר כו'.

26) ראה ראב"ע שמות ד, כה: ומנהג הנשים לקרוא לבן כאשר יומל חתן. ובכללי המילה (שם ע' 64) ומלבישו לו לקטן כמו"כ בגדים נאים כו' כיום חתונתו. ועד"ז במט"מ שם: ואח"כ מלבישין הילד מעיל כחתן כי נקרא חתן שנאמר חתן דמים למולות, ולוקח אותו האשה שהיא בעלת ברית כו'.

27) להעיר מפרדס (שער כג פ"ח — ע' חופה בסופו): והת"ת והמלכות חתן וכלה בתוך חופתם ע"י היסוד שהוא השושבין. וראה קה"י ע' שושבינים וע' שושבינין.

28) כ"כ המנחת אלעזר במכתב עוז שם.

29) הביאור בהשיחה לא בא לקבוע ולהכריח שכצ"ל המנהג שמעוברת לא תהי' שושבינה או קוואַטערין, כ"א רק להסביר טעם המנהג — לדעת אלה שנוהגין כן.

לא עלתה בידי לברר מנהג חב"ד בזה. — והרי צער גדול הוא לאם המעוברת שלא תהי' שושבינה בחתונת בנה או בתה וכיו"ב (וגם — מילתא דתמי' רבתי').

משא"כ באם תסובב גם היא (ובעלה) את החו"כ ועוד זוג (נוסף על הורי הכלה), וכלפי שמיא גליא מי מהם בגדר שושבינים ממש.

מען גענפינט אין שו״ע[30] בקשר צום „מנהג כפרות בערב יום כפור״[31], אז (בנוסף צו דער תרנגולת לכפרה פאר זיך) נעמט אן אשה מעוברת אויך א תרנגול לכפרה פארן עובר. ס׳איז נאר וואס אין דעם גופא זיינען פאראן צוויי דיעות, צי ס׳איז גענוג תרנגול אחד ותרנגולת אחת, ווייל אויב דער עובר איז א נקבה איז גענוג איין תרנגולת פאר דער מוטער און דעם עובר צוזא־מען[32] (וואס צוויי אנשים מתכפרים דורך איין תרנגול און צוויי נשים — דורך איין תרנגולת[33]); אדער מ׳דארף האבן דריי עופות — צוויי תרנגולות און איין תרנגול: איין תרנגולת פאר דער מוטער, און א תרנגול ותרנגולת[34] „בשביל ספק הולד״[35].

און אזוי איז דער מנהג, ווי דער מנהג האריז״ל[34] אז א מעוברת נעמט דריי עופות[36].

עפ״ז איז מובן בעניננו — די צוויי מנהגים הנ״ל בקשר צו אן אשה מעוברת:

מנהג ישראל איז, אז סיי די שושבינין פון חתן וכלה סיי די קוואטערס ביי א ברית מילה — זאלן זיין דוקא צוויי — אן איש ואשה (אדער צוויי פון יעדערן)[37]. און דערפאר איז דער מנהג ישראל ניט צו נעמען אן אשה מעוברת, ווייל דאמאלס איז דא נאך איינער — הולד (והראי׳, דער ולד דארף האבן א כפרה פאר זיך); ובמילא קומט אויס אז דא זיינען דריי שושבינין אדער קוא־טערס, און עס איז אויך ניט בשווה[38] מספר האנשים והנשים, וואס עס קען זיין אז אויך דאס איז נוגע.

ה. לכאורה קען מען אויף דעם פרעגן: די אונטערפירערין אדער קוא־

---

30) או״ח סתר״ה ואדה״ז שם ס״ג.

31) כ״ה הכותרת דהסימן בשו״ע (ודאדה״ז) שם.

32) כ״ה במהרי״ל הל׳ ערב יו״כ. הובא בב״ח שם. מט״מ ח״ה סי׳ תתלח. וכן הוא ברמ״א שם (ע״פ פירוש המג״א ופר״ח שם). לבוש שם. ועוד.

33) כן מפורש בלבוש, מג״א ואדה״ז שם. וצ״ע בביאור הגר״א שם דמבאר דברי הרמ״א בנוגע לעובר נקבה — „דקיימא לן עובר ירך אמו״ (וראה גם פרמ״ג (א״א) שם). — דלכאורה, א״כ למה צריכה ליקח תרנגול בפ״ע אולי תלד זכר ולא אמרינן בזה עובר ירך אמו? ראה דעת תורה למהרש״ם שם. ואולי כוונתו ע״ד המבואר לקמן בפנים סעיף ו. ואכ״מ.

34) דעת האריז״ל הובאה במג״א שם משל״ה (רלו, ריש ע״ב)*. דיעה הב׳ בשו״ע אדה״ז שם. ובב״ח שם: מצאתי העתק ממרדכי קטן עוברות צריכות ג׳ כפרות. וכן משמע בדרכי משה שם (אות ב): ועוד נוהגין ליקח למעוברות ב׳ תרנגולות ותרנגול א׳ מספק שמא תלד בן או בת**. וכ״כ באלי״ זוטא שם (סק״ד) ואלי״ רבה שם (סק״ח).

---

*) כ״ה בשער הכוונות דרושי יו״כ בתחלתו. פע״ח שכ״ז פ״א. סידור האריז״ל — להר״ש מרשקוב — (ערב יו״כ סדר כפרות). סי׳ קול יעקב.

**) ומה שהביא ממהרי״ל הוא רק על עצם הענין „ליקח כפרה לעובר״, כמפורש בלשונו.

---

35) לשון אדה״ז בסידורו בסדר כפרות (ולא הביא שם דיעה הא׳). וראה דיוק הלשון במקומות הנ״ל, ובשער הכוונות, סידור האריז״ל, פע״ח ושל״ה שם.

36) לא חיישינן לתאומים (כמ״ש הב״ח שם ממרדכי קטן. פמ״ג שם) — כיון דמיעוטא הוא והמדובר הוא במנהג.

וצ״ע בזמננו דלפעמים רבות יודעים ברור אשר „תאומים בבטנה״, ועל בירור זה סומכים בנוגע לפקו״נ בשבת וי״ט וכיו״ב — איך תתנהג ב„כפרות״, או שנאמר דכיון דלא שכיחא כו׳, ובפרט בנדו״ד דבלאה״כ י״א לפטור כמה זכרים בתרנגול א׳ כנ״ל.

37) בנוגע לקוואטער — ראה הערה 1, 3. ולהעיר מלשון הטור סי׳ רסה (מרב צמח גאון) ובפרישה שם סק״כ. ובנוגע לשושבינים — קהלת יעקב הנ״ל. וברמ״א יו״ד סי׳ שצא ס״ג: כדרך ארצנו ששני אנשים מכניסין החתן תחת החופה.

38) גם להגר״א בשו״ע שם (הנ״ל הערה 33).

טערין איז די מוטער (ניט דער עובר) — מיט וואָס איז דאָס אַנדערש ווי ווען עס שטייען אונטער דער חופה נאָך ווער, וואָס מען איז ניט מקפיד אויף דעם.

איז דער חילוק בפשטות: די אַנדערע זיינען דאָרט ניט אַלס שושבין אַדער קוואַטער. משא"כ דער עובר, וואָס איז אַ טייל פון דער מוטער, איז ער אויך במילא אַלס (אַ טייל פון) קוואַטער אַדער שושבינה.

[ולהעיר עד"ז אין הלכה[39]: דער דין „נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטילה" איז דוקא ווען זיי זענען פאַר־אייניקט אַלע אַלס עדות — „נתכוונו כולם להעיד", אַדער אַז זיי זיינען (אויך) געקומען אין ב"ד להעיד; אָבער ווען דער קרוב או פסול האָט בשעת הראי' ניט מכוין געווען להעיד וכיו"ב, איז עדותן (פון די אַנדערע כשר"ע עדות) ניט בטלה, ווייל דער קרוב או פסול זיינען ניט אין דעם גדר פון אַז עד].

וא"ו. כד דייקת שפיר אין דעם ענין הנ"ל י"ל עוד: פון מנהג כפרות הנ"ל בנוגע אַז אשה מעוברת, איז מובן —

ניט אַז דער עובר ווערט פאַררעכנט אַלס אַ באַזונדערע מציאות — וואָרום אויב אַזוי איז ניט פאַרשטאַנדיק: וואָס פאַר אַ „כפרה" (וכיו"ב)[40] דאַרף האָבן אַן עובר במעי אמו? — נאָר

אַז דער עובר איז משנה מציאות אמו, מוסיף אין איר מציאות באופן אַז זי אַליין ווערט גערעכנט ווי צוויי (דריי), און דעריבער דאַרף איר כפרה (אַלס אַן אשה מעוברת) באַשטיין פון צוויי (און לויט דער צווייטער דיעה, מצד דעם ספק, פון דריי) עופות.

וי"ל הסברה בזה: ווען די מעוברת האָט געגעסן דבר האסור און עס איז געוואָרן דם ובשר מבשרה און צריכה כפרה — איז אכילתה געוואָרן דם כו' פון לב האשה און פון לב העובר וכו'.

בסגנון אחר, כולל יותר: טאָן אַ זאַך וואָס צריך כפרה קומט ע"י האדם וועל־כער באַשטייט פון אַלע זיינע אברים וכו' וכולם מתכפרים. און אויב דאָס איז אַן אשה מעוברת האָט זי אויך כל חלקי העובר בתור (נאָך אירער אַ) ירך שזקוקים לכפרה.

דאָס הייסט, אַז דאָס וואָס זי נעמט אַ תרנגול שמא תלד זכר, איז ניט דער־פאַר וויייל דער תרנגול איז אַ כפרה פאַר דעם עובר (טאָמער איז ער אַ זכר), נאָר דורך דעם וואָס „תלד זכר" איז איגלאי מילתא אַז זייענדיק אַ מעוברת איז איר מציאות געווען אַזאַ, וואָס פאַדערט אויך אַ תרנגול לכפרתה[41].

ועפ"ז איז מובן, אַז דאָס וואָס מ'נעמט ניט קיין אשה מעוברת אַלס שושבינה אַדער קוואַטערין, איז ניט וויייל דער עובר (פאַר זיך) איז אַ דריטער (שושבין אַדער קוואַטער), נאָר וויייל די אשה מעוברת עצמה ווערט געראַכנט מער ווי אשה אחת, וכנ"ל.

---

39) ראה טושו"ע חו"מ ר"ס לו ובנ"כ שם.

40) ראה מהרי"ל ומט"מ שם: כשאוחז התרנגול בידו להתכפר בו. וראה השקו"ט באלי' זוטא ואלי' רבה וביאורי הגר"א שם דהוי דוגמת קרבן חובה (וראה מחה"ש ופרמ"ג שם). וראה מטה אפרים שם ס"ה. [וראה שו"ע אדה"ז שם ס"א, מרמ"א ולבוש: וסומכין עליו יה"ם דוגמת סמיכה בקרבן (ומוסיף אדה"ז מלבוש שם) ושוחטין אותו מיד דתיכף לסמיכה שחיטה]. ובסידור אדה"ז מכתבי האריז"ל ושל"ה הנ"ל שם: ונקרא כפרה כמו שעיר המשתלח, ע"ש.

41) ולהעיר מהשקו"ט בגדר עובר ירך אמו (בהנסמן בביאור הגר"א שם. שד"ח כללים מע' ע' כלל סב. צפע"נ לסנהדרין פ, ב. בתוד"ה עובר. דעת תורה שם). ואכ"מ.

ז. עס פאַדערט זיך אָבער נאָך ביאור, וואָס מ׳איז מדייק צו נעמען אַן איש ואשה דוקא:

בשלמא ביי שושבינין דחתן וכלה י״ל אַז דאָס איז כנגד החתן והכלה[42]: אָבער וואָס איז דער דיוק צו נעמען דוקא אַן איש ואשה ביי קוואַטער (דברית מילה)?

וכנ״ל (סוף סעיף ב) איז מסתבר, אַז דער דיוק האָט אַ שייכות („תורה״) צום תוכן ענין פון מילה.

וי״ל (בדא״פ) בהקדם ביאור הענין פון שושבינין ביי אַ חתן וכלה:

ענינם פון שושבינין בפשטות איז[43]: היות אַז חתן וכלה זיינען ביז איצט געווען פרעמד און ווייט איינער פון צווייטן, און דערפאַר איז פאַר זיי שווער (מצד הבושה וכו׳) צו איבערשטעלן זיך מיטאַמאָל אין אַ מצב פון קירוב וכו׳ ביי זייער חתונה — דעריבער דאַרפן זיי האָבן דעם סיוע פון שושבינין, וועלכע זיינען רעים[44] צו דעם חתן און צו דער כלה, כדי זיי תומך זיין, מחזק און מעודד זיין אין דעם קירוב זל״ז.

און דאָס איז דער טעם אויפן מנהג ישראל אַז די שושבינין זאָלן זיין אַן איש ואשה — און אַ זוג נשוי — וואָרום ס׳איז מובן ופשוט, אַז אויף צו מעודד זיין דעם חתן איז מתאים אַן איש, און אַ נשוי, וועלכער איז שוין דורכגעגאַנגען ענין הנישואין: ועד״ז די שושבינה פאַר דער כלה — אַן אשה נשואה.

ח. אָלע ענינים דלמטה ווערן נשתלשל פון זייער שורש למעלה — עד״ז בעניננו:

דער ענין פון שושבינין דאיש ואשה בא אַ חתן וכלה דאָ למטה, נעמט זיך דערפון וואָס אַזוי איז דאָס געווען בא חתן וכלה בשרשם ועיקרם — די נישואין פון הקב״ה (כביכול) מיט אידן[45], ביום חתונתו זה מתן תורה[46], זיינען געווען[47] דערביי צוויי שושבינין: שושבינא דמלכא — משה, שושבינא דמטרוניתא — אהרן[48]:

משה איז דער שושבין מצד החתן — ער איז מקרב און ממשיך אלקות מלמעלה למטה צו אידן (בדוגמא, כביכול, ווי דער שושבין של החתן וועלכער פירט דעם חתן צו דער כלה); און אהרן איז דער שושבין מצד הכלה — ער איז מעלה און מקרב אידן מלמטה למעלה, ביז אַז זיי זאָלן נתייחד ווערן מיטן אויבערשטן (בדוגמא צו דער שושבינה פון

---

42) ראה כתובות יב, א. וראה קה״י הנ״ל.

43) בכל הבא לקמן ראה תו״א פא, א. אוה״ת תצוה ע׳ א׳תקסג ואילך. וש״נ.

44) „בפרשב״ם פ״ט דב״ב דף קמ״ד ע״ב הביא דמתרגמינן בש״ב סי׳ טז טז רעה דוד שושבינא דדוד״ (אוה״ת שם). וראה סנהדרין פ״ג מ״ה ובפיה״מ להרמב״ם שם.

45) וכל שיר השירים מיוסד ע״ז, כידוע במדרשי חז״ל.

46) שה״ש ג, יא (פרש״י שם). תענית כו, ב במשנה. וראה פרש״י יתרו (יט, יז) ממכילתא: לקראת האלקים, מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה. ובכ״מ במדרשי חז״ל.

47) ראה מט״מ חלק ג׳ בהכנסת כלה (פ״א סוף אות א): ועוד שכל המנהגים של חתן וכלה אנו למדין ממ״ת שהשם הי׳ מראה עצמו כחתן נגד כלה שהם ישראל כמוש״כ התשב״ץ סי׳ תסז. ולכך מכניסין אותם תחת החופה כויתיצבו בתחתית ההר. ובתו״א (צח, סע״ד) מתרץ עפ״ז למה שינו הסדר להקדים חופה לקידושין.

וראה מט״מ שם (ריש אות ב) הנהגות בשושבינים „זורקין נרות דולקות כו׳ רמז למ״ת שנאמר (יתרו יט, טז) ויהי קולות וברקים״. ועוד.

48) ראה זח״א רסו, ב. ח״ב מט, ב. ח״ג כ, א (ברע״מ). נג, ב. ערה, ב. וראה (ובהבא לקמן) ע״ד החסידות בהנסמן לעיל הערה 43. אוה״ת משפטים ע׳ א׳שח ואילך. ספר הערכים חב״ד ח״ב ע׳ כז ואילך, לז ואילך, וש״נ.

דער כלה, וועלכע פירט איר צום חתן)[49].

און דער צורך פון די שושבינין ביי דעם יחוד פון הקב״ה מיט אידן איז מפני זה וואָס די נשמה פון אַ אידן, איז ירדה בריחוק גדול מאיגרא רמא לבירא עמיקתא אינעם העלם והסתר פון וועלט, און עס איז דאָ דער הרגש הבושה והיראה (בעת הקירוב) פון גדלות הא־ל, דער רוממות פון דעם אוי־בערשטן.

און דעריבער דאַרף מען האָבן אַ שושבין מצד ה„כלה״, מצד אידן, וואָס מדריגתו וענינו ופעולתו איז בחי׳ אשה (עושה רצון בעלה) — צו מעלה זיין די אידן צום אויבערשטן; און אַ שושבין מצד החתן, וואָס מדריגתו וענינו ופעולתו איז בחי׳ איש (והוא ימשול בך) — צו ממשיך זיין אלקות מלמעלה למטה צו און אין אידן.

ט. און דאָס איז אויך דער טעם וואָס די שושבינין זיינען פאַרבונדן מיט דער שמחה בעת הנישואין[50], וואָרום[51] דער ענין השמחה נעמט זיך דערפון וואָס עס טוט זיך אויף אַ דבר חדש — און דאָס איז דער ענין פון אַ חתונה; ווען אַן איש און אשה, וועלכע זיינען געווען אָפּגע־טיילט און ווייט איינער פון צווייטן פון זינט זיי זיינען געבאָרן געוואָרן (וואָרום בעצם איז דאָך יעדער איינער אַ פלג גופא[52]) — און די שושבינין ברענגען זיי צוזאַמען, צו אַ קירוב ויחוד — רופט עס אַרויס אַ שמחה נפלאה.

ועד״ז ברוחניות הענינים: מצד ירידתה למטה, איז די נשמה געוואָרן (כאילו ווי) נפרד ורחוק פון דעם מצב און דרגא פון איר יחוד ודביקות מיטן אויבערשטן, ווי די נשמות בהיותן למעלה; און ווען אידן ווי זיי געפינען זיך למטה ווערן דבוק ומיוחד מיטן אוי־בערשטן דורך תורה ומצוות (און זיי זיינען מברר ומעלה די ענינים הגשמיים, די ניצוצות הקדושה וואָס ירדו ממדרי־גתם ונתרחקו און געפינען זיך למטה אין זיי) — ווערט דורכדעם אויפגעטאָן אַ שמחה נפלאה.

וי״ל אַז דאָס איז דער טעם וואָס מתן תורה ווערט אָנגערופן „יום חתו־נתו וביום שמחת לבו״[53]: פאַר[54] מ״ת איז געווען די גזירה אַז „עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליו־נים״*[54]; און במ״ת, ווען עס איז געווען די חופה וקדושין[55] פון דעם אוי־

---

49) ראה עירובין יח, ריש ע״ב: ויביאה אל האדם מלמד שעשה הקב״ה שושבינות לאדה״ר מכאן לגדול שיעשה שושבינות לקטן. וראה פרש״י שם (ובברכות (סא, א) ואבות דר״נ (פ״ד, ד בסופו): שושבין. ובשינוי לשון קצת). וראה ב״ר רפי״ח.

ולכאורה באדה״ר לא הי׳ שייך הענין דריחוק מקום (שהרי הי׳ עצם מעצמי — בראשית ב, כג) — ראה לקמן בפנים, ולא בושה (דולא יתבוששו — שם, כה), ועכצ״ל שהיא שושבינות מסוג אחר (ראה בנין יהושע לאדר״נ שם).

ובב״ר פ״ח, יג: מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדם הראשון. ובפדר״א ספי״ב: והיו מלאכי השרת כמו שושבינים המשמרים את החופות, וברד״ל שם (אות נח) שהו״ע אחר בשושבינין.

50) ראה גם תו״א קיא, א ואילך. המשך זאת חנוכת המזבח תר״מ פ״י (ס״ע יג ואילך).

51) ראה גם מאמרי אדה״ז — אתהלך לאזניא בתחלתו ד״ה ענין הילולא דרשב״י.

52) זח״ג ז, ב. קט, ב. רצו, א. וראה יבמות (סג, א): אינו אדם (לכאורה ה״ז עוד פחות מ„פלג גופא״).

53) ראה תו״א פא, א. ובמשנה תענית שם זה בנין בית המקדש (שבו הי׳ השלימות דושכנתי בתוכם). וראה אוה״ת תצוה ע׳ א׳תרנט.

54) והסדר: בתחלה כלולים עליונים ותחתונים במציאות אחת ואח״כ ויבדל גו׳ ועד מ״ת כו׳.

*54) תנחומא וארא טו.

55) ראה במדב״ר פי״ב, ח בסופו. תו״א שבהערה 47.

בערשטן מיט אידן, איז בטל געווארן די גזירה, עס איז געווארן דער חיבור ויחוד פון דעם אויבערשטן מיט אידן ווי אידן געפינען זיך אין וועלט דא למטה, (ועל ידם מיט כל ענייני העולם), און דערפאר איז דאס — „שמחת לבו".

יו"ד. ע"פ כל הנ"ל איז אויך מובן דער תוכן ענין פון קוואטער בא א ברית מילה, און שייכותו צו דעם ענין השושבינין בא א חתונה:

די שלימות ופנימיות ענין היחוד פון דעם אויבערשטן מיט אידן ווערט אויפ־גענומען דורך ברית מילה; דעמאלט טוט זיך אויף דער ענין פון „בריתי בבשרכם לברית עולם"[56], אז דער ברית פון א אידן מיטן אויבערשטן איז חתום אין בשר הגשמי פון א אידן.

ד.ה. אט דער חידוש פון מ"ת, טוט זיך אויף באופן גלוי בא ברית מילה, אז „עליונים" (רוחניות) זיינען יורד „למ־טה", און „תחתונים" (גשמיות) זיינען עולה למעלה, ביז אז דער גוף הגשמי פון א אידן ווערט, כביכול, בברית מיט דעם אויבערשטן.

[וואס דער קישור וחיבור פון אידן מיטן אויבערשטן דורך אנדערע מצות — וואס יעדער מצוה איז (מלשון) צוותא וחיבור[57] — איז ניט ניכר אויף אזוי פיל אין דעם גוף האדם וואס איז מקיים א מצוה ווי דאס איז ביי דער מצוה פון מילה[58]].

וואס דאס גיט אויך א תוספת ביאור אין דעם וואס דער אלטער רבי זאגט אין שולחן ערוך[59], אז „תחלת כניסת נפש זו הקדושה" איז „במצות מילה"[60].

און דעריבער כשם ווי די שושבינין בא חתן וכלה זיינען אן איש ואשה, ווייל ענינם איז צו מסייע זיין אין דעם קירוב ויחוד — דער שושבין מצד החתן און די שושבינה מצד הכלה — עד"ז איז אין שרש הענין פון חיבור פון איש ואשה, אין דעם יחוד פון דעם אויבערשטן מיט אידן, וואס קומט בגלוי בא א ברית מילה, דריקט זיך דאס אויס (לויט דעם מנהג ישראל) אין די קוואטערס (כעין שושבינין) וואס באשטייען פון אן איש ואשה, וואס בתוכנם וענינם ברוחניות איז איש מרמז אויף דעם שושבין מצד המלך, מצד דעם אויבערשטן, און אשה — אויף שושבינא דמטרוניתא, מצד די אידן.

און דעריבער דארפן אויך ביי ברית מילה זיין (אזוי ווי שושבינין ביי א חתונה) דוקא אן איש און א אשה.

יא. עפ"ז איז אויך מובן פארוואס שמחה איז אן ענין עיקרי ביי ברית מילה (פונקט ווי דאס איז ביי א חתונה), וואס מ'געפינט דאס ניט אויף אזוי פיל ביי אנדערע מצות וכדרז"ל[61] אז שש אנכי על אמרתך מיינט עס מצות מילה (כאטש עס דארף זיין בא יעדער מצוה „עבדו את ה' בשמחה"[62]) ביז אז די גמרא[63] זאגט, אז דאס איז דער טעם וואס מ'איז מל לשמונה „מפני מה אמרה

---

56) לך יז, יג.

57) לקו"ת בחקותי מה, ג ובכ"מ.

58) להעיר מתניא קו"א רד"ה להבין מ"ש בפע"ח.

59) או"ח מהד"ת סוס"ד. וראה לקו"ש ח"כ (ע' 246-7) המקור לזה.

60) ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 45 ואילך.

61) שבת קל, א ובפרש"י ותוס' שם ד"ה שש. ועייג"כ מגילה טז, ב. כתובות ח, א. ועוד. וראה לקו"ש ח"ז ס"ע 306 ואילך.

62) תהלים ק, ב. וראה רמב"ם סוף הל' לולב.

63) נדה לא, ב. ובמדרש לק"ט פרשתנו עה"פ.

תורה מילה לשמונה שלא יהו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים" (און ווי פאַרשטאַנדיק פון מפרשים[64], לערנט מען דאָס אַפּ פון דעם וואָס די תורה שטעלט אַריין „וביום השמיני ימול בשר ערלתו" בפרשתנו גלייך נאָך דעם וואָס דער פסוק פירט אויס וועגן טומאת לידה שמסתיימת בשבעת ימים),

וואָרום דער ענין השמחה וואָס ווערט מצד אַן ענין פון התחדשות, ווי ביי חתונה וואָס עס ווערט אויפגעטאָן אַ דבר חדש, אַז יעזוב[65] איש את אביו וגו' ודבק באשתו והיו לבשר אחד, כנ"ל, איז דאָס בשלימות ביי מצות מילה, וואָס עס טוט זיך אויף דער פנימיות'דיקער חיבור ויחוד פון (איש ואשה) דעם אויבערשטן מיט אידן, בריתי בבשרכם לברית עולם.

[וי"ל אַז בא אַן אשה איז אדרבא — וויבאַלד אַז „כמאן דמהילא דמיא"[66] ווערט דאָס אויפגעטאָן גלייך בא דער לידה][67]

און דורך דעם קיום פון די ביידע מצות הנ"ל — פו"ר (וואָס איז דער תכלית פון חתונה — נשואי איש ואשה) און מצות מילה — איז מען זוכה בקרוב ממש צו דער גאולה האמיתית והשלימה וועט עס וועט זיין די שלימות אין מילה — „ומל[68] ה"א את לבבך ואת לבב זרעך" און די שלימות ב„נישואין (פון אידן מיט'ן אויבערשטן) שנאמר[69] כי בועליך עושיך"[70], און דעמאָלט וועלן זיין די שושבינים — „משה ואהרן יהא עמנו"[71].

(משיחות חמשה עשר בשבט וש"פ יתרו ה'תשמ"א)

---

64) ראה חדא"ג שם. וראה כלי יקר ואוה"ח ריש פרשתנו. ועוד. וראה מפרשי הע"י שם.

65) בראשית ב, כד.

66) ע"ז כז, א.

67) ועפ"ז יובן הצורך שגם „אביו ואמו יהיו שמחים ולא יהיו עצבים", אף שהעצבות שלהם אינה שייכת למצות מילה, כ"א לפי שאסורין בתשמיש (פרש"י נדה שם). כי מכיון שתוכן ענין המילה „החתונה" היחוד דאיש ואשה, הקב"ה עם בנ"י, הרי צריך שיהי' גם כן באיש ואשה למטה, שלימות ענין הנישואין („ודבק באשתו והיו לבשר אחד" — בראשית ב, כד) בהולדת בנים ובנות.

68) נצבים ל, ו. וראה אגה"ק ס"ד.

69) ישעי' נד, ה.

70) שמו"ר ספט"ו. לקו"ת שה"ש מח, א־ב. ועוד.

71) תוד"ה אחד (פסחים־קיד, סע"ב). וראה יומא ה, ב.